

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MELNYCHUK Iryna Yaroslavivna – Candidate of Psychology, Associate Professor of the Department of Practical Psychology of the Centralukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko.

Circle of scientific interests: psychology of spiritual development, psychocorrection, positive psychotherapy, development of psychological service in the system of education.

MELNYCHUK Sergiy Kostyantynovych – Candidate of Psychological Sciences, Associate

Professor, Associate Professor of the Department, Associate Professor of the Department of Social Robotics, Social Pedagogy and Psychology of the Centralukrainian State Pedagogical University of the Name of Volodymyr Vinnichenko.

Circle of scientific interests: development of assertive behavior tips, formulation of performance in personalities.

Стаття надійшла до редакції 21.02.2021 р.

УДК 811.111

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-192-116-119

НЕЧЕПОРУК Яна Сергіївна –

кандидат педагогічних наук, докторант кафедри педагогіки та менеджменту освіти

Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

ORCID:<https://orcid.org/0000-0003-1152-8030>

e-mail: yananecheporuk83@gmail.com

ІНШОМОВНА ГОТОВНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АВІАЦІЙНИХ СПЕЦІАЛІСТІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Соціальні й технологічні зміни в нашій країні, розширення міжнародних ділових і культурних контактів, створення спільних підприємств, інтенсифікація професійної діяльності в тісному контакті з іноземними колегами актуалізують проблему підвищення якості вищої освіти, яка характеризується не лише певними знаннями зі спеціальності, але й здатністю майбутніх випускників спілкуватись іноземною мовою. Таке спілкування не має обмежуватись лише базовою тематикою, його слід спрямовувати на майбутню професійну діяльність студента. Враховуючи ці сучасні тенденції виникає необхідність у підготовці спеціалістів міжнародного рівня, спеціалістів, які володіють іноземною мовою як універсальним засобом професійної діяльності, відповідно, викладання й вивчення професійно-орієнтованої мови вимагають зовсім інших підходів і методів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Готовність людини до професійної діяльності є предметом наукових досліджень у багатьох галузях різноманітних наук протягом довгого часу. Даною проблематикою займались і розглядали з різноманітних точок зору: О. Г. Асмолов, О. С. Прангішвілі, О. Б. Дмитрієва з точки зору професійної психології; М. І. Дяченко,

Л. А. Кандибович, А. М. Столяренко, В. П. Каширін, А. В. Мощенко – військової психології; Ф. Генев, Є. Г. Козлов, Б. І. Новіков, А. Ц. Пуні – психології спорту; Л. Г. Ахтарієва, Л. І. Божович, Л. Ф. Гайсина – педагогічної психології; О. Б. Дмитрієва, О. С. Мельничук, О. В. Михайлов – психології розвитку.

Мета статті полягає у визначенні поняття «іншомовна готовність» і з'ясування його значення, функцій та засоби реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні тема надійності в авіації актуальна як ніколи. Вона стає матеріально доступною і тому все більше і більше людей довіряють їй свої життя. Для попередження катастроф необхідно розглядати не лише технологічні аспекти, але й людський фактор. Практика показує, що більшість аварій відбувається через людські помилки. Тому аби попередити трагедії слід в процесі підготовки авіаспеціалістів звертати велику увагу на рівень їхньої іншомовної готовності до роботи в особливо складних умовах.

Слід зазначити, що ми розглядаємо іншомовну готовність, як невід'ємну складову загальної готовності курсантів до професійної діяльності. На нашу думку, курсанти льотних навчальних закладів мають, адекватно оцінивши свої можливості, розуміти, що сучасна авіаційна освіта ґрунтується на вивченні великої кількості

інформації, яку в майбутньому слід буде обов'язково відобразити у професійній діяльності англійською мовою. Тому аби чітко зрозуміти, як саме сформувати іншомовну готовність до професійної діяльності, слід спершу ґрунтовно дослідити загальне поняття «готовності» у майбутніх авіаспеціалістів.

Академік В. О. Пономаренко, автор концепції «людського фактору в авіації» у своїх працях характеризує вимоги до льотної професії наступним чином: «Враховуючи перехід від звичайних повітряних суден до літаків останніх модифікацій 4-го покоління, від авіаспеціаліста почали вимагати моральної стійкості духу і різкого та інтенсивного розвитку розуму. В авіації навчання – це етична цінність адже воно – запорука безпеки і життя. В даному випадку мова йде не про масштаб, а про специфіку розуму. Розум – це якість психіки бачити й відчувати те, що у майбутньому виявиться головним. Розум льотчика – це бачити за горизонтом» [7].

Тлумачний словник української мови [1] дає визначення поняттю «готовність», похідного від прикметника «готовий» і означає: 1) той, який зробив необхідне приготування, підготувався до чого-небудь; 2) «готовий на» – той, який висловлює згоду, схильний до чого-небудь або виявляє бажання зробити що-небудь. Враховуючи ці визначення можна припустити, що навіть якщо курсант закінчив льотний навчальний заклад і отримав усі необхідні сертифікати назвати його готовим до професійної діяльності можна лише в процесі безпосередньої професійної діяльності. Готовність слід формувати у навчальному закладі, а перевіряти безпосередньо на практиці.

Готовність – активно-діяльнісний стан особистості, установка на певну поведінку, мобілізованість сил заради виконання задачі. Для готовності до дій необхідні знання, вміння, навички, налаштованість і рішучість здійснювати ці дії. Готовність до певного роду діяльності (гра, навчання, праця) передбачає певні мотиви і здібності. Психологічними передумовами виникнення готовності до виконання конкретної навчальної або трудової задачі є її розуміння, усвідомлення відповідальності, бажання досягти успіху, визначення послідовності в роботі. Ускладнюють виникнення готовності пасивне відношення до поставленої задачі, байдужість, відсутність плану дій і намірів максимально використати свої здібності чи досвід. Недостатність готовності призводить

до неадекватних реакцій, помилок, до невідповідності у функціонуванні психічних процесів тим вимогам, що диктує певна ситуація [4].

Спеціалісти з підбору персоналу одного із кадрових агентств Російської Федерації («Лекс») провели порівняльний аналіз понять «готовність» і «підготовленість». На їх думку готовність в прямому розумінні має два значення. Перше – це згода зробити що-небудь, як добровільне й осмислене рішення, направлене на діяльність; друге – як характеристика стану, в якому все готове до чогось і який забезпечить виконання поставленого завдання. Дані спеціалісти, опрацювавши багато наукових джерел, зробили висновок, що терміни «готовність» і «підготовленість» хоча і мають багато спільного, насправді різняться своєю сутністю. Вони зазначають, що підготовленість розглядається як наявність у спеціаліста особистісних якостей, теоретичних знань, практичних навичок й умінь, що дозволяють у будь-який час успішно вирішувати поставлені перед ним задачі й виконувати функціональні обов'язки. При цьому підготовленість спеціаліста до діяльності в цілому ще не означає, що він готовий у певний момент здійснити необхідні дії, тим більш результативно. На практиці багато залежить від мотивації, внутрішньої зібраності, вольової настроєності, здатності в даний момент виконати необхідну роботу і досягти потрібних результатів.

Готовність спеціаліста вони розглядають у більш вузькому розумінні як стан мобілізації всіх психофізіологічних систем людини, що забезпечують ефективне виконання певних дій, а у широкому як сукупність професійно обумовлених вимог до людини – традиційно найбільш активно вивчалась військовою і спортивною психологією, а також психологією праці. На даний момент кількість робіт і напрямків досліджень, пов'язаних із даним питанням, особливо по відношенню до різних видів професійної діяльності, значно зросло, що пояснюється підвищеною теоретичною й практичною значимістю розробки цієї тематики. Існує чимало різноманітних підходів до визначення поняття «готовність» і його трактовок. Це залежить від теоретичних вподобань авторів і специфіки задач, які вони вирішували у своїх наукових дослідженнях. У всьому різноманітті можна виокремити три підходи, рівня вивчення готовності спеціалістів до професійної

діяльності: психофізіологічний, функціонально-психологічний й особистісний [8].

У психофізіологічному підході під готовністю розуміється можливість будь-коли негайно включитись до діяльності, здатність діяти організовано і цілеспрямовано в складних та небезпечних умовах, в умовах дефіциту часу і відсутності чіткого алгоритму дій, підвищеного рівня матеріальної та моральної відповідальності притаманні далеко не кожній людині. Світовий досвід доводить, що в подібних «критичних» професіях здатні працювати далеко не всі люди, які отримали відповідну кваліфікацію і освіти. Надійність в екстремальній ситуації не визначається стажем, знаннями працівника або його палким бажанням. Для таких професій альтернативи психофізіологічному відбору немає, його відсутність чи ігнорування приводить як мінімум до значного відсіву в період навчання чи під час наступної діяльності [8].

О. О. Деркач досліджуючи проблему готовності до професійної діяльності, визначає її як цілісний прояв усіх сторін особистості спеціаліста, виокремлюючи пізнавальні, емоційні й мотиваційні компоненти. Ним виокремлюються умови формування готовності до творчої праці: 1) самостійність і критичне засвоєння культури; 2) активна участь у вирішенні суспільно важливих задач; 3) спеціальний розвиток творчого потенціалу особистості – її психічних процесів [2].

Психологи М. І. Дяченко і Л. А. Кандибович визначають схожі, але дещо інші компоненти готовності:

- інтелектуальний – розуміння задач, обов'язків, знання засобів досягнення мети, прогноз діяльності;
- емоційний – впевненість в успіху, натхнення, почуття відповідальності;
- мотиваційний – зацікавленість, прагнення досягти успіху, потреба успішно виконати поставлену задачу. Чим важливіший для людини мотив і чим краще він його усвідомлює, тим швидше створюються сприятливі умови для формування готовності до професійної діяльності;
- вольовий – мобілізація сил, зосередженість на задачі, відсторонення від перешкод у роботі, подолання сумнівів [4; 5].

Особливістю особистісного підходу – увага до етичного аспекту проблеми. В ньому розглядаються етично-психологічна готовність до діяльності, що має складну структуру і включає в себе:

- усвідомленість суспільної й особистісної значимості трудової діяльності;
- любов до своєї професії, радість і насолода від праці;
- здібність працювати в колективі і заради його інтересів.

В останньому розумінні готовність – це значно ширше поняття. У змісті готовності включаються здібності і загальні психологічні умови, необхідні для успішної діяльності: інтереси, схильності, психологічні стани, знання, навички й уміння.

Інша, доволі вагома, кількість досліджень підтримують думку, що готовність до професійної діяльності слід розглядати крізь призму станів. Прихильники даного підходу відстоюють думку, що саме в конкретних психічних станах проявляє себе, зрештою, активність людини. Стан готовності вони вважають цілісним проявом особистості у певних умовах життєдіяльності. Під психічним станом готовності розуміється внутрішнє налаштування, застосування можливостей особистості для успішних дій в даний момент. Тобто готовність до того чи іншого виду діяльності проявляється безпосередньо перед її початком, коли необхідно прийняти рішення про свою готовність до виконання конкретної робочої задачі. Такий стан виникає на основі передбачення ситуації і характеризується настроєм і мобілізацією психіки на подолання труднощів і перешкод, на досягнення ефективного результату.

Таким чином, можна говорити про два види готовності: довготривалій і ситуативний (часовий). Загалом довготривала готовність включає в себе:

- позитивне відношення до певного роду діяльності, професії;
- адекватні вимогам діяльності риси характеру, здібності, темперамент, мотивація;
- стійкі професійно важливі особливості сприйняття: увага, мислення, емоційні й вольові процеси;
- необхідні в даній галузі діяльності знання, навички і вміння.

Тимчасовий стан готовності, як правило, відображає особливості і вимоги майбутньої ситуації. Виникнення і становлення ситуативної готовності обумовлюються такими чинниками, як розуміння фахівцем майбутньої задачі, усвідомлення особистої відповідальності за її рішення, упевнене бажання добитися успіху і розробка чіткого плану дій.

Слід зазначити, що обидві форми готовності існують і проявляються в єдності, поєднуючись в процесі виконання завдання та визначаючи у результаті ефективність діяльності фахівця. При цьому тимчасовий стан готовності, як правило, залежить від тривалої готовності і, у свою чергу, визначає її продуктивність в конкретних умовах. Зміст і структура готовності визначаються вимогами самої діяльності до психічних процесів, станів і властивостей особи, а також її життєвого і професійного досвіду. Найбільш перспективною, на наш погляд, є інтеграція різних уявлень про готовність на основі системного підходу [6].

Багаторівневий характер готовності свідчить про її складну структуру. Спираючись на накопичені у сучасній науці теоретико-експериментальні уявлення про готовність, а також на експертну думку авіаспеціалістів ми схематично відобразили структуру готовності майбутніх авіаспеціалістів до професійної діяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Розглянувши різні підходи до визначення сутності поняття «готовність» ми зробили висновок, що іншомовну готовність до професійної діяльності майбутніх авіаційних спеціалістів слід визначити як стан гарантованої здатності успішного ведення англійськомовного виробничого радіообміну в нестандартних та стандартизованих обставинах професійної діяльності на засадах міжнародних норм авіаційної комунікації, що передбачають наявність динамічної комбінації знань, практичних навичок, способів мислення, адекватного сприйняття, інтерпретації й точної передачі інформації в умовах індивідуальної взаємодії авіаційних спеціалістів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови // В. Т. Бусел. К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
2. Деркач А. А., Кузнецов Н. В. Акмеология: пути достижения вершин профессионализма. М., 1993. 168 с.
3. Дмитриева О. Б. Формирование психологической готовности молодых специалистов к профессиональной деятельности: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.13. / О. Б. Дмитриева. М., 1997. 188 с.
4. Дьяченко М. И. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях. Психологический аспект / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович,

В. А. Пономаренко. – Минск: Изд-во «Университетское», 2016. 208 с.

5. Дьяченко, М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. Минск: Изд-во «Университетское», 1994. 564 с.

6. Левитов Н. Д. О психических состояниях человека. М., 2015. 342 с.

7. Пономаренко В. А. Психология человеческого фактора в опасной профессии. / В. А. Пономаренко Изд. Поликом, Красноярск, 2006. 629 с.

REFERENCES

1. *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* (2004). [Large Ukrainian Thesaurus Dictionary]. Kiev.
2. Derkach, A. A., Kuznetsov, N. V. (1993). *Akmeolohiya: puty dostyazheniya vershyn professyonalizma*. [Acmeology: ways to reach the top of professionalism]. Moscow.
3. Dmytryieva, O. B. (1997), *Formyrovanye psykholohycheskoi hotovnosti molodykh spetsyalystov k professyonalnoi deiatelnosti*. [Formation of psychological readiness of young specialists for professional activity]. Moscow.
4. Dyachenko, M. I. (2016). *Hotovnost k deiatelnosti v napriazhennykh sytuatsiyakh. Psykholohycheskyi aspekt*. [Readiness to act in stressful situations. Psychological aspect], Minsk.
5. Dyachenko, M. I. (1994). *Psykholohycheskye problemy hotovnosti k deiatelnosti*. [Psychological problems of readiness for activity], Minsk.
6. Levitov, N. D. (2015). *O psykhycheskykh sostoiyaniakh cheloveka*. [About mental states of a person], Moscow.
7. Ponomarenko, V. A. (2006). *Psykholohyia chelovecheskoho faktora v opasnoi professii*. [The psychology of the human factor in a dangerous profession]. Krasnoyarsk.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

НЕЧЕПОРУК Яна Сергіївна – кандидат педагогічних наук, докторант кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: історія та методика викладання авіаційної англійської мови у льотних навчальних закладах, формування спеціалізованих комунікативних навичок у авіаційних спеціалістів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

NECHEPORUK eheporuk Yana Serhiivna – Ph.D., Doctoral Student of Pedagogy and Science Management department of Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: methods of teaching the aviation English language in flight establishments, formation of specialized communication skills in aviation specialists.

Стаття надійшла до редакції 11.02.2021 р.